

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДО РЕАЛІЙ РИНКУ ПРАЦІ

*Палькевич Юлія Святославівна
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*

Вступ. Трансформаційні процеси в економіці країни, соціально-економічні перетворення у суспільстві обумовлюють необхідність оперативного реагування на виклики ринку праці. Незважаючи на невисокий рейтинг конкурентоспроможності України у світовому економічному середовищі певне зростання спостерігається за таким компонентом як «Ефективність ринку праці», що обумовлено використанням більш гнучких механізмів використання людського капіталу в умовах економічної нестабільності [2]. Отже, формування готовності до реалій професійного становлення та розвитку в ринкових умовах майбутніх бухгалтерів, економістів, менеджерів, удосконалення їх професійної підготовки є однією з актуальних педагогіко-економічних проблем.

Постановка проблеми. Відомо, що висококваліфікований бухгалтер, економіст, менеджер ефективно впливає на якість роботи підприємства, некваліфікований – наносить збитки. Готовність до викликів ринку праці стає однією з важливих професійних компетенцій спеціалісту економічного профілю, адже вона характеризує не тільки властивість чи ознаки окремої особистості, а є концентрованим показником діяльнісної суті особи, мірою її професійних здібностей.

Важливою проблемою є емоційно-психологічна незрілість випускників для роботи за спеціальністю, не розуміння специфічних особливостей

бухгалтерської, економічної та управлінської роботи. Одним зі шляхів її вирішення є удосконалення педагогічної техніки та майстерності, постійне оновлення професійних знань викладачів економічних дисциплін, що сприяє прискоренню адаптування випускників у колективі, розвитку їх підприємницьких здібностей.

Мета статті полягає у визначенні засобів ефективного використання програм навчальної практики студентів та учнів економічного профілю з метою одержання практико-орієнтованих знань та ролі педагогів-викладачів у генеруванні цього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням педагогічної компетентності, педагогічної техніки та майстерності значну увагу в своїх дослідженнях приділяли В. Бондар, С. Горбенко, І. Зязюн, Н. Житник, В. Пікельна, Л. Пуховська, О. Обривкіна, О. Чуйко та ін.

Проблеми психолого-педагогічної компетентності, зокрема викладачів економічних дисциплін, розглядали в своїх працях М. Артюшина, О. Аксьонова, І. Балягіна, О. Брюховецька, Г. Васянович, Д. Дзвінчук, В. Козаков, А. Кудусова, О. Снісаренко.

Важливий внесок у визначення поняття «професійна компетентність» зробили А. Кузьмінський, Л. Столяренко. Проблемам розвитку особистості та побудови професійної кар'єри присвячено науковий доробок Б. Швальбе, Д. Закатнова, М. Шимановського та ін.

Вважаємо за доцільне проаналізувати основні питання актуальної, з нашої точки зору, проблеми – формування готовності молодших спеціалістів до реалій ринку праці, яка не у повній мірі розкрита у науково-методичній літературі.

Виклад основного матеріалу. Кінцевим результатом науково-методичної, педагогічної, навчально-виховної, фінансово-економічної діяльності навчального закладу будь якого рівня акредитації, організаційно-правової форми та галузевого підпорядкування є випуск спеціалістів або робітників відповідної кваліфікації адаптованих до вимог ринку праці.

Працевлаштування та закріплення випускників за отриманою професією на робочих місцях, успішність їхньої професійної кар'єри стає візитною карткою навчального закладу, приваблює абітурієнтів, отже суттєво впливає на конкурентоспроможність закладу освіти.

Підготовку молодших спеціалістів економічного профілю (фахівців в галузі фінансів і торгівлі згідно Класифікатору професій) здійснюють навчальні заклади I-II рівнів акредитації, тобто коледжі, технікуми, професійно-технічні навчальні заклади. На невідповідності кількості фахівців економічного профілю, яких готують заклади освіти в Україні (економістів, фінансистів, бухгалтерів, спеціалістів по маркетингу, обліковців з реєстрації бухгалтерських даних тощо) потребам національного ринку праці неодноразово наголошували у ЗМІ представники влади, спеціалісти закладів статистики, аналітики щодо прогнозування економічного розвитку, освітяни. Тим не менш, попит на фахівців економічного профілю на ринку праці є стабільним й значна кількість випускників шкіл обирає професію економічного спрямування. Означена ситуація є парадоксальною тільки на перший погляд, послідовний і детальний аналіз проблеми з'ясовує причини її виникнення та перспективи розв'язання.

Основна причина сталого попиту на фахівців економічного профілю полягає у наявності фінансово-економічної діяльності на всіх підприємствах, організаціях, установах незалежно від їх підпорядкування, галузевої приналежності, джерел фінансування, цілей (комерційних або некомерційних) їхньої діяльності. Під фінансово-економічною діяльністю розуміємо діяльність пов'язану з формуванням, розподілом та використанням ресурсів, яка є синергетичним результатом зовнішніх та внутрішніх фінансових відносин. Така діяльність має цільовим пріоритетом забезпечення виробництва та реалізації продукції (робіт, послуг) з метою поліпшення фінансового стану підприємства, організації, установи [6].

Більше половини випускників коледжів, технікумів, ПТНЗ, які отримали диплом молодшого спеціаліста економічного профілю за даними

реального працевлаштування не працюють за фахом, і зовсім незначний відсоток випускників, які влаштувалися на роботу відповідно спеціальності, зазначеній у дипломі, закріплюються на першому робочому місці.

Однією з причин ситуації, що склалася нами виокремлюється зокрема той факт, що особливих змін зазнала професія бухгалтера в ринкових умовах. Сучасний бухгалтер не тільки веде облік, а й здійснює контроль та аналіз діяльності підприємства, бере участь у плануванні та управлінні. Для успішного виконання своїх обов'язків бухгалтер повинен мати відповідні знання, навички та вміння, йому необхідно знати основи господарського, трудового, цивільного і податкового законодавства, положення, інструкції та інші нормативні документи щодо порядку ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, методичні матеріали міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо галузевих особливостей застосування положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Згідно кваліфікаційних характеристик професії економіста та менеджера також включають багато важливих і схожих за низкою критеріїв дій та видів діяльності, які забезпечуватимуть багатофункціональність фахівця в майбутній професійній діяльності та його мобільність на ринку праці.

На нашу думку проблема полягає в тому, що навіть при успішному засвоєнні професійних знань більшість випускників психологічно не готові до роботи за спеціальністю, не розуміють специфіку бухгалтерської, економічної та управлінської роботи, адже у навчальних планах не зазначається необхідність такої підготовки. Психологічна готовність – це виявлення суті властивостей і стану особистості. Готовність – це не тільки властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник діяльності суті особи, міра її професійної здібності [4]. Готовність до професійної діяльності складається з таких блоків, як:

- професійна орієнтація (готовність до професійного навчання);

- безпосередній процес опанування знаннями і вміннями у руслі відповідної професії (професійна готовність);
- наявність адекватних змісту діяльності якостей особистості (особистісна готовність);
- адаптація після завершення навчання до професії (професійна адаптація) [5].

З іншого боку, соціально-економічна ситуація в країні потребує набуття навиків самозайнятості, що для спеціалістів економічного профілю означає здатність відкриття та ведення власної підприємницької діяльності, яка потребує більш глибоких знань менеджменту.

З цього приводу важливим є дослідження вітчизняної вченої Л. Сергієвої з формування управлінських навичок в учнівській молоді невиробничої сфери та отримані нею результати. Вона доводить, що «...лише теоретичне ознайомлення з навчальними курсами економічних дисциплін, основ підприємницької та управлінської діяльності не забезпечують цілеспрямованого формування в учнів управлінських навичок». Цей висновок вона підтверджує такими даними: з 260 респондентів біля 62 % викладачів і 72 % майстрів виробничого навчання недостатньо уявляють собі шляхи та засоби формування в учнівській молоді управлінських навичок. З 400 учнів – біля 65 % респондентів не володіють елементарними практичними навичками організації колективної справи, близько 75 % не змогли правильно скласти ділові папери. Крім того, у процесі навчання, отримуючи відповідні знання, учні не набувають необхідних управлінських умінь і навичок [8, с. 104].

На необхідність надання управлінських умінь і навичок та застосування практико орієнтованих методик викладання економічних дисциплін вказує спорідненість та поінтегрованість професій економічного профілю (табл. 1).

Види діяльності бухгалтера, економіста та менеджера відповідно до кваліфікаційних характеристик

Домінуючі види діяльності економіста та менеджера	Бухгалтер	Економіст	Менеджер
Дослідження економічних/управлінських відносин, які виникають між людьми в процесі виробництва	-	+	+
Збір, обробка, коригування інформації про економічні / управлінські явища і процеси для досягнення найвищих результатів підприємства і організації	+	+	-
Аналіз руху і результатів економічної діяльності та оцінка її успішності	+	+	-
Удосконалення процесу економічної /менеджерської діяльності	-	+	-
Планування діяльності підприємства	+	+	+
Складання і перевірка первинних документів	+	-	-
Визначення системи оплати праці та стимулювання для всіх категорій працівників підприємства	+	+	+
Планування витрат, використання ресурсів, прибутку підприємства	+	+	+
Контроль над процесом виконання фінансово-господарської діяльності	+	+	+
Розрахунок потреб підприємства, організації в кадрах	-	+	+
Аналіз причин неефективного використання фонду заробітної плати	+	+	-
Організація документообороту	+	-	-
Діяльність, пов'язана з розрахунками і обробкою великих обсягів інформації, вираженої в цифрах, інформаційним забезпеченням основних видів діяльності на підприємстві	+	+	+
Складання економічних обґрунтувань, довідок, періодичної звітності, анотацій і оглядів	+	+	-
Робота з іншими людьми в організаціях для досягнення організаційних цілей і економічного успіху	+	+	+
Розробка методичних положень з ведення обліку	+	-	-
Вірність цілям організації, підпорядкування органами управління	+	+	+
Вивчення попиту та пропозицій на ринку	-	+	+
Планування діяльності підприємства	+	+	+
Формування облікових регістрів	+	-	-
Комунікація (встановлення і розвиток взаємодії між персоналом, іншими установами, організаціями, підприємствами)	-	+	+
Пошук і використання необхідних шляхів і ресурсів для найсприятливішого досягнення основних цілей організації	+	+	+

Складання фінансової та податкової звітності	+	-	-
Розробка бізнес-плану і контроль за його реалізацією	+	+	+
Керівництво (доведення інструкцій і повноважень), організація і оцінка роботи підлеглих	+	+	+
Контроль за виконанням даного завдання	+	+	+
Участь у процесах прийому, підбору і допомоги в професійно-кваліфікаційному рості працівників	-	+	+
Проведення переговорів, бесід з клієнтами	-	+	+
Проведення презентацій	-	-	+

Джерело: розроблено з використанням [1].

Набуття студентами та учнями практико орієнтованих знань, вмінь та навичок, зокрема управлінського спрямування, може відбуватися під час застосування неформалізованих методик проведення занять: прес-конференцій, застосування методу конкретних ситуацій, методу «мозкової атаки», ділових ігор, брейн-рингів. Ці методики доцільно застосовувати у рамках програм з навчальної практики щодо профільних предметів. Застосування сучасних технологій навчання вимагатиме від викладачів економічних дисциплін підвищення педагогічної техніки та педагогічної майстерності.

В. Гриньова і С. Золотухіна педагогічну техніку розглядають як «сукупність умінь, особливостей етичної поведінки вчителя, заснованої на правилах і принципах етикету, що дозволяють сформувати його педагогічну культуру, яка допомагає адекватно впливати на учня з метою формування його як всебічно розвиненої особистості завдяки доцільно обраним методам і формам діяльності у відповідності з особливостями конкретних об'єктивних і суб'єктивних передумов» [7, с.65-66].

І. Зязюн наголошує на тому, що майстерність педагога в «олюдненні», натхненності знання, яке не переноситься з книжок в аудиторію, а подається як власний погляд на світ. Важливість професійних знань полягає в тому, що на їх основі формується педагогічна свідомість: кожний педагог на підставі власного досвіду виробляє певні принципи і правила, які є засадовими для власних дій і вчинків. Проте аксіоматичним є те, що осмислити та усвідомити їх можна лише за допомогою наукових знань, що потребують систематичного поповнення. Не

можна не брати до уваги застереження вченого відносно складності підготовки педагога, його навчання. Адже набуття професійної компетентності полягає в тому, що «професійне знання повинно формуватися водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує розвиненого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної мети, уявляти технологію їх застосування» [3, с. 52].

Гадаємо бачення вченого щодо основ педагогічної майстерності, професійної компетентності педагога особливо важливе для викладачів економічних дисциплін, які здебільшого не мають базової педагогічної освіти, проте в умовах спрямування навчання на особистісний розвиток учня та студента мають прагнути постійного педагогічного самовдосконалення. Разом з тим, готування спеціалістів економічного профілю потребує від викладача постійного оновлення професійних економічних знань, які у швидких темпах змін у національній економіці застарівають миттєво.

Отже, підвищення готовності молодших спеціалістів економічного профілю до реалій ринку праці, їх адаптивності у професії можливо за умов високої якості знань, набуття навиків підприємницької та управлінської діяльності, розвитку комунікативної культури, здатності до саморозвитку та самоосвіти.

Висновки. Стабільність попиту ринку праці на спеціалістів економічного профілю відноситься тільки до висококваліфікованих фахівців своєї справи. Відмінними рисами, необхідними для «виживання» у професії є: здатність миттєво і чітко реагувати на зміни; адаптуватися в нових умовах постійного зростання обсягів інформації, її швидкого оброблення, аналізу, підготування управлінського рішення; необхідність постійно «тримати руку на пульсі»; мати високий рівень стресостійкості й прагнення постійно навчатися і розвиватися. Окрім того, сучасні соціально-економічні умови все частіше вимагають наявності знань, умінь і навиків щодо самостійного ведення підприємницької діяльності.

Аналіз сучасних видів діяльності таких економічних професій як бухгалтер, економіст, менеджер довів їх спорідненість та по інтегрованість через наявність управлінської складової, що підтверджує необхідність акцентування уваги на управлінській компетентності спеціалістів економічного профілю.

Формування готовності молодших спеціалістів економічного профілю до реалій ринку праці є однією з першочергових задач педагогів – викладачів економічних дисциплін. Гадаємо, що швидше адаптуватися у майбутній професії студентам та учням допоможуть неформалізовані методики проведення практичних занять, зокрема застосування методів конкретних ситуацій, методу «мозкової атаки», ділових ігор, брейн-рингів тощо.

У кінцевому підсумку, формування готовності молодших спеціалістів економічного профілю до реалій ринку праці є одним з критеріїв ефективності діяльності навчального закладу, адже створення якісного освітнього продукту зміцнює його позиції на ринках праці й освітніх послуг.

Література

1. Грушева А.А. Формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Грушева Алла Андріївна. – Київ. 2011. – 223 с.
2. Звіт про конкурентоспроможність економік світу (The Global Competitiveness Report 2015-2016). – [Електронний ресурс] : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/report-highlights/>
3. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко. – К.: «Вища школа», 2004. – 422 с.
4. Кондрашова Л. В. Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л.В. Кондрашова. – К.: "Вища школа", 1987. – 284 с.

5. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К.: "Знання", 1989. – 342 с.

6. Палькевич Ю.С. Фінансово-економічна діяльність сільськогосподарських підприємств та її регулювання : дис... канд.. екон. наук : 08.00.04 / Палькевич Юлія Святославівна. – Житомир, 2012. – 168 с.

7. Педагогічна майстерність учителя: Навчальний посібник / за ред.. проф.. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр.. і доп. – Харків: «ОВС», 2006. – 224 с.

8. Сергеева Л.М. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: теорія і методика: Монографія / за наук. ред. В.В. Олійника. / Л.М. Сергеева. – К. – Херсон: Айлант. 2013. – 452 с.

Реферат

Встановлено, що трансформаційні процеси в економіці країни, соціально-економічні перетворення у суспільстві обумовлюють необхідність більш гнучких механізмів використання людського капіталу в умовах економічної нестабільності, що підвищує необхідність оперативного реагування на виклики ринку праці.

З'ясовано, що стабільність попиту ринку праці на спеціалістів економічного профілю відноситься тільки до висококваліфікованих фахівців своєї справи.

Узагальнення досліджень вітчизняних вчених, власних емпіричних досліджень засвідчило недостатню сформованість готовності молодших спеціалістів економічного профілю до реалій ринку праці.

Аналіз сучасних видів діяльності таких економічних професій як бухгалтер, економіст, менеджер довів їх спорідненість та по інтегрованість через наявність управлінської складової, що підтверджує необхідність акцентування уваги на управлінській компетентності спеціалістів економічного профілю.

Обґрунтовано, що адаптуванню молодший спеціалістів економічного профілю у майбутній професії формуванню знань, умінь і навиків щодо

самостійного ведення підприємницької діяльності студентам та учням допоможуть неформалізовані методики проведення практичних занять, зокрема застосування методів конкретних ситуацій, методу «мозкової атаки», ділових ігор, брейн-рингів тощо.

Доведено, що формування готовності молодших спеціалістів економічного профілю до реалій ринку праці є одним з критеріїв ефективності діяльності навчального закладу, адже створення якісного освітнього продукту зміцнює його позиції на ринках праці й освітніх послуг.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ К РЕАЛИЯМ РИНКА ТРУДА

*Палькевич Юлія Святославовна,
старший научный сотрудник*

лаборатории технологий профессионального обучения

Института профессионально-технического образования НАПН Украины

Реферат

Установлено, что трансформационные процессы в экономике страны, социально-экономические преобразования в обществе обуславливают необходимость более гибких механизмов использования человеческого капитала в условиях экономической нестабильности, повышает необходимость оперативного реагирования на вызовы рынка труда.

Выяснено, что стабильность спроса на рынке труда на специалистов экономического профиля относится только к высококвалифицированным специалистам своего дела.

Обобщение исследований отечественных ученых, собственных эмпирических исследований показало недостаточную сформированность готовности младших специалистов экономического профиля к реалиям рынка правке.

Анализ современных видов деятельности таких экономических профессий как бухгалтер, экономист, менеджер доказал их родство и по

интегрированность из-за наличия управленческой составляющей, подтверждает необходимость акцентирования внимания на управленческой компетентности специалистов экономического профиля.

Обосновано, что адаптивному младших специалистов экономического профиля в будущей профессии, формированию знаний, умений и навыков по самостоятельному ведению предпринимательской деятельности студентам и учащимся помогут неформализованные методики проведения практических занятий, в частности применение методов конкретных ситуаций, метода «мозговой атаки», деловых игр, брейн-рингов и тому подобное.

Доказано, что формирование готовности младших специалистов экономического профиля к реалиям рынка труда является одним из критериев эффективности деятельности учебного заведения, ведь создание качественного образовательного продукта укрепляет его позиции на рынках труда и образовательных услуг.